

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درآمدی بر تحول در گردشگری با رویکرد اسلامی - ایرانی

اندیشکده پیشرفت گردشگری ایران

دی ماه ۱۳۹۹

اندیشکده پیشرفت گردشگری ایران

خلاصه مدیریتی درآمدی بر تحول در گردشگری با رویکرد اسلامی - ایرانی

آداب اجتماعی و اعتقادات مذهبی همواره نقشی بسیار پررنگی در زندگی آدمی، فارغ از جنسیت، ملیت، جغرافیا و ... داشته اند. در تاریخ، دلیل تحمل مرارت های بیشمار و یا جنگ های خونین بسیار، همه بخاطر تعهد به باورها و اعتقادات بوده است. در بررسی روند وقایع دنیا شاهدیم که سفرهای ایرانیان باستان به معبد آناهیتا در کنگاور، سفرهای مصریان برای دیدار فراعنه، مراسم مقدس یونانیان باستان در معابد آپولون و سفر حج، به شوق انجام فریضه های اعتقادی بوده است. سربازان جنگ های صلیبی هزاران کیلومتر را با مشقت های فراوان برای جنگ طی می کردند و دو قرن تمام می جنگیدند تا اوامر بزرگان دین خود را اجرا کنند. این نمونه ها، ریشه در اهمیت دین از گذشته های دور در حیات بشر دارند. غالباً تا سده هجدهم، پاسخ به تمامی ناامنی های اجتماعی و ... از دین بر می آمد (کرث و همکاران، ۱۳۷۹: ۳۴۶).

از زمانی که غرب رنسانس آلود توانست با تکنولوژی خود اکثر نقاط دنیا را تسخیر کند، فرهنگ رنسانسی را نیز صادر کرد، به مرور فرهنگ غالب ملل؛ اگر نگوئیم بیدینی، دستکم بیفایده‌گی موضوعات دینی در حوزه های مختلف را پذیرفت و جماعات مذهبی، فسیل های اجتماعی تلقی شدند (همو: ۳۵۰) و هرگونه حرکتی به سمت مذهب، بنیادگرایی خطاب شد. نتیجه توسعه و جهانی شدن در یک کشور، شبیه تر شدن آن کشور به امریکا شد؛ چرا که هدایت این روند در اختیار امریکا بود (همان) و به همین دلیل، کیش امریکایی بر دنیا حاکم گردید؛ کیش امریکایی که نتیجه اباحیگری اش، افزایش نرخ تولد نوزادان نامشروع از ۳۵٪ در سال ۱۹۳۰ به بیش از ۵۰٪ در سال ۲۰۱۲ است (دیلی میل، ۲۰۱۲) این تنها بخشی از فاصله گرفتن ها از دین، در جامعه رهبر جهانی شدن است. البته، منظور به هیچ عنوان این نیست که نمی توان از جهانی شدن تغییر مثبت را انتظار داشت؛ بلکه جهانی شدن شمشیری است که هم میتوان با آن انسان را متعالی کرد و هم متزلزل؛ ولی تا به امروز جهانی شدن در بسیاری از ابعاد به نفع دین پیش نرفته است. پلورالیسم فرهنگی که امروزه شاهد آنیم گرچه مدارا را که در بسیاری از ادیان و فرهنگها امری پسندیده است، بالا برده؛ اما همزمان باعث تسامح و اغماض بیش از حد و سرایت بیماریهای فرهنگی به جوامع شده و در کل، رنگ دین انسانها را کم کرده است؛ مثلاً طبق بررسیهای انجام شده در میان بیش از ۲۵ هزار دانشجوی ایرانی در سال ۸۵ تنها ۱۳.۲۵٪ بسیار مذهبی بوده اند، ۴۵.۲۵٪ در حد معمول و ۴۱.۵٪ در سطح کمی به مذهب اهمیت میداده اند (شجاعی زند و همکاران، ۱۳۸۵: ۶۳).

فراتر از این، طبق گزارش مرکز پژوهشهای مجلس ۷۴.۳٪ دانش آموزان دبیرستانی با جنس مخالف رابطه داشته اند (تابناک، ۱۳۹۳). اینها همه بیانگر فاصله گیری از مذهب در یکی از مذهبی ترین جوامع جهانی است؛ اما نباید یکطرفه به قضایا نگرست. هنوز بیش از ۶۰٪ مردم امریکا با اطمینان کامل به وجود خدا اعتقاد دارند و ۲۰٪ با اطمینان کمتری (پیوفروم، ۲۰۱۳)، ۸۴٪ مردم دنیا هنوز هم خود را پیرو دین می دانند (زیا ستیت گاو، ۲۰۱۴) بنابراین، در عین حال که در این عصر بسیاری از ارزشهای درون جوامع محافظه کار تحلیل رفته؛ اما هنوز برای گسترش افکار ارزشی و مذهبی، زمینه معرفی و پذیرش وجود دارد. به عبارت دیگر، جهانی شدن همزمان فاصله گرفتن از دین و نزدیکی به آن را تسهیل کرده است. در این رابطه میتوان به سرعت در حمل و نقل و رشد مسافرت ها اشاره کرد. همان گونه که با بهبود شرایط حمل و نقل جهانی، سفر ایرانیان به ترکیه و تایلند زیاد شد، سفرها به

اندیشکده پیشرفت گردشگری ایران

مشهد و کربلا هم روند صعودی را طی کرد. در واقع، از دهه ۱۹۵۰ که مسافرت جنبه جهانی به خود گرفت (نصراللهی، ۱۳۹۳: ۱۸). سفر برای مقاصد غیردینی و همزمان برای انگیزه های مذهبی نیز رشد کرد و این رشد سفرهای مذهبی، باعث ورود واژه "گردشگری مذهبی" به مطالعات گردشگری و بین المللی شد.

با توجه به اهمیت صنعت گردشگری، آنچه در این مجلد در پی آنیم، رسیدن به پاسخ این سؤال است که جمهوری اسلامی ایران چگونه می تواند از ظرفیت های اسلامی - ایرانی برای رشد قدرت نرم خود بهره برد؟

بحث دیپلماسی گردشگری علی رغم نام آشنا بودن، در مباحث آکادمیک ایران تقریباً جایی نداشته است. گاهاً مباحث بسیار محدودی پیرامون رابطه سیاست، زیارت و ذین بیان شده است و در این زمینه کتاب "زائران و سیاست؛ کشف قدرت زیارت" موجود است. البته، در این کتاب به مباحث روز زیارت و سیاست توجه نشده و تمرکز آن بر دوره قرون وسطی است. در این کتاب، گونه های مختلف ارتباطات سیاسی و تاثیرات آن بر مکان های زیارتی بازبینی شده است (پازوس، ۲۰۱۶).

همچنین، جان کری، وزیر خارجه سابق امریکا نیز در مقاله ای به نام «مذهب و دیپلماسی» سعی کرده نشان دهد که عقاید مذهبی دنیا چگونه میتوانند در مسائل جهانی برای صلح سازی وارد شوند. طبق نظر کری با گفتگوهای مذهبی و گسترش روحیه تسامح و تساهل، میتوان به سوی صلح جهانی پیش رفت (کری، ۲۰۱۵).

نوشتار دیگری که پیرامون این مسئله وجود دارد و شاید تنها موردی باشید کیه صراحتاً از دیپلماسی زیارت نام آورده است، یادداشتی به قلم اس. جی. جیلانی است که در آن دیپلماسی زیارت را کاهش تنش روابط با زیارت مسئولان دولتی از اماکن مقدسیه و دیدارهای حاشیهای آن میداند. البته، از دیدگاه مقاله مذکور، دیپلماسی زیارت مریبوط به دولت هاست و خود زیارت تنها ابزاری است برای آنکه فضای پردردسر رسمی سیاسی را کنار بزند (جیلانه، ۲۰۱۲).

روشن است که هیچ یک از تحقیقات حاضر، تصویر مشخصی از توان گردشگری در تغییر معادلات قدرت در دنیا نیاورده اند. برای پاسخ به نیاز مبرهن بهره برداری جمهوری اسلامی ایران از ظرفیت های اسلامی - ایرانی برای رشد قدرت نرم خود، نیاز است که سؤال های تکمیلی ای را پاسخ دهیم: نگاه اسلام به گردشگری چگونه است؟ ظرفیت های گردشگری اسلامی ایران کدامند؟ ابعاد گردشگری مذهبی کدامند و در ایران کدام یک از آنها وجود دارند؟ کدام بخش ها و با چه ابزاری می توانند بر گردشگری اسلامی - ایرانی اثر بگذارند؟

مضافاً، دیپلماسی گردشگری میتواند برای جمهوری اسلامی ایران به عنوان ابزاری بسیار قوی برای اثرگذاری بر افکار عمومی جهان اسلام و به تبع آن بر دولتهای منطقه و جهان به کار رود. نیک پیداست که مفروضات ما وجود ظرفیتهای فراوان گردشگری در ایران است. همچنین، توان دیپلماسی گردشگری در افزایش نفوذ دولت ها نیز مفروض دوم است.

اندیشکده پیشرفت گردشگری ایران

فهرست

- ۰۱ - مقدمه
- ۰۲ - صنعت گردشگری جمهوری اسلامی ایران
- ۰۳ - سیاست گذاری صنعت گردشگری در ایران
- ۰۴ - گردشگری در آمار
- ۰۵ - جایگاه گردشگری ایران در دنیا
- ۰۶ - عوامل موثر بر تقاضای گردشگری ایران
- ۰۷ - عارضه یابی گردشگری ایران
- ۰۸ - تجارب سایر کشورها
- ۰۹ - گردشگری دینی
- ۱۰ - رویکرد گردشگری اسلامی در دنیا
- ۱۱ - کوید ۱۹ و کسب و کارهای گردشگری
- ۱۲ - راهکارهای پیش رو
- ۱۳ - منابع